

Eesti Puuetega Inimeste Koda
epikoda@epikoda.ee

Teie 15.02.2024 /
Meie 12.03.2024 nr 4.2-3/422-2

Vastus pöördumisele

Lugupeetud Maarja Krais-Leosk

Täname pöördumise eest, milles tegite ettepanekud pikaajalise hoolduse reformi teise etappi. Saadame oma seisukohad tehtud ettepanekute kaupa.

Hoolduskoormustega inimeste sotsiaalsed garantiid

Sotsiaalministeerium saatis 2022. aasta kevadel kooskõlastusringile [sotsiaalhoolekande seaduse ja teiste seaduste väljatöötamiskavatsuse](#), millele sai anda tagasisidet ka Eesti Puuetega Inimeste Koda.

Väljatöötamiskavatsuses (edaspidi VTK) käsitleti kahte olulist teemat: 1) vähendada inimeste maksekoormust ööpäevaringse üldhooldusteenuse rahastamisel ja 2) soodustada puudega laste hooldajate ja täisealiste inimeste hooldajate tööhõives osalemist, töötamise, hooldamise ja pereelu paremat ühitamist ning tagada hooldajatele paremad sotsiaalsed garantiid.

Omastehoodajate toetamiseks pakuti VTK-s ühe lahendusena välja laiendada omastehoodajate ringi, kelle eest KOV-id hakkavad maksma sotsiaalmaksu kuumääralt. Sellise muudatuse korral hakkaksid tööandjad maksma hooldaja eest sotsiaalmaksu tegeliku töötasu pealt või sotsiaalmaksu kuumäära ületavalt osalt. Nii tagatakse olukord, kus omastehoodajad jätkavad hooldamise kõrvalt töötamist või liiguvad tööhõivesse. Seeläbi säilivad nende professionaalsed oskused, nad on nii vaimselt kui majanduslikult toimetulevamad, sh kindlustavad endale suurema pensioni tulevikus.

Kõigi VTK-s tehtud ettepanekute rakendamine eeldas märkimisväärset lisarahastust ning riigieelarve piiratud võimaluste juures saadi rahaline kate vaid ööpäevaringse üldhooldusteenuse rahastamise ettepanekule. Seega liiguti edasi ööpäevaringse üldhooldusteenuse rahastamist puudutavate seadusemuudatustega ning tänaseks ongi rakendunud hooldereform, mis peaks leevendust tooma ka omastehoodajatele, seda nii teenuse rahastamisel kui ka hoolduskoormusest leevenemisel.

Omastehoodajate sotsiaalseid garantiisid puudutavad ettepanekud jäid eeskätt piiratud eelarve tõttu ootele. Muudatusega kaasnev kulu kohalikele omavalitsustele oleks 2021. a prognooside järgi 2024. aastal ligi 13 mln eurot. Tänaseks on prognoositav kulu kindlasti suurem. Kuni riik ei saa kohalikele omavalitsustele tagada uue ülesande katteks vajalikke rahalisi vahendeid, pole võimalik muudatust sotsiaalmaksuseaduses teha.

Siiski, Sotsiaalministeerium seisab jätkuvalt omastehoolajate sotsiaalsete garantiide eest. Loodame, et eelarveliselt soodsamas olukorras tekib võimalus Teie tehtud ettepanekut rakendada. Hetkel on raske ennustada, millal selline võimalus võiks tekkida.

Erivajadusega lapsevanema pensioniarvestus

Pensioni mõttes on juba praegu puudega lapse kasvatamise eest ette nähtud mitmed soodustused. Õigus pensionile tekib ühel erivajadustega lapse vanemal viis aastat varem ning vald või linn maksab puudega lapse hooldamise eest sotsiaalmaksu juhul kui vanem ei tööta.

Mõistame muret, et lapsevanemal kes kasvatab erivajadusega last, võib konkreetse aasta pensioniarvestus jääda alla 1. See on laiem probleem, mida riik on püüdnud lahendada muutes pensionivalemit. Alates 01.01.2021 on muudetud vanaduspensioni valem solidaarsemaks ning sellest alates kogutakse ühendosa, mis koosneb pooles ulatuses solidaarosakust ning pooles ulatuses kindlustusosakust. Eelnevalt, aastatel 1999-2020, sõltus pensioni suurus ainult kindlustusosakust, kus laekunud sotsiaalmaksu võrreldi Eesti keskmise sotsiaalmaksuga. Kuna 77% inimesi sai sel perioodi ühe aasta kindlustusosaku suuruse alla 1, muudeti süsteem võrdsemaks. Uus ühendosa, mille üheks komponendiks on solidaarosak, võrdleb laekunud sotsiaalmaksu alampalga sotsiaalmaksuga ning kui aasta jooksul on laekunud sotsiaalmaksu vähemalt alampalga sotsiaalmaksu ulatuses, on inimese solidaarosak 1. Solidaarosak ei saa olla suurem kui 1, isegi kui sotsiaalmaksu on makstud mitmekordselt Eesti keskmiselt. Solidaarosak on oma olemuselt sarnane pensionistaažiga ning see toetab madalama sissetulekuga inimeste pensioni kasvamist.

Hetkel ei saa me toetada eraldi pensioniarvutuse tegemist erivajadustega laste vanematele. Erivajadustega laste eest makstavaid toetusi ja pensione ei saa käsitleda eraldiseisvana riigi majanduslikest võimalustest, mis seavad omad piirid mitte ainult erivajadustega laste vanemate toetuste, vaid ka paljude teiste erinevate toetuste ja pensionide suurusele.

Üle-eestiliselt ühtne abi- ja toetusvajaduse hindamissüsteem

Ühtse abi- ja toetusvajaduse hindamismehhanismi kasutuselevõtuks on põhjalikumad tööd tehtud alates 2021. aastast.^{1 2} Tänapäevaks oleme jõudnud abi- ja toetusvajaduse hindamismehhanismi IT-arenduseni, mis saab kohalikele omavalitsustele kasutamiseks kättesaadavaks 2025. aasta alguses STAR keskkonnas. Ühe osana STAR-i loodavast hindamismehhanismist on ka andmevahetuse parandamine, mille tulemusel saavad omavalitsustele kättesaadavaks tänasest põhjalikumad puude ja töövõime hindamise andmed. Samuti ei ole vaja hindamismehhanismis teha taustaandmete osas eraldi üksikpäringuid, vaid need tulevad automaatselt hindamismehhanismisse.

Eelmise aasta lõpus korraldas Sotsiaalministeerium hanke kaudu abi- ja toetusvajaduse ning hoolduskoormuse hindamismehhanismi kasutamise koolitusi kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajatele. Alates sellest aastast anti hindamismehhanismide alase nõustamise ja koolitamise ülesanne üle Sotsiaalkindlustusametile, kes aasta teises pooles koolitusi sotsiaaltöötajatele pakkuma hakkab. Abi- ja toetusvajaduse hindamismehhanismi kasutuselevõttuga seoses luuakse õiguslikud alused sotsiaalhoolekande seadusesse ja STAR põhimäärusesse, mille jõustumine on planeeritud 2025. a algusesse.

¹ Abi- ja toetusvajaduse hindamismehhanismi analüüs: <https://www.praxis.ee/tood/abi-ja-toetusvajaduse-hindamisinstrumenti-analys-hoolduskoormuse-hindamise-metoodika-ja-hindamismehhanismi-valjatootamine/>

² Soovituslik abi- ja toetusvajaduse ning hoolduskoormuse hindamismehhanism: <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/spetsialistile-ja-koostööpartnerile/kohalike-omavalitsuste-noustamine#hindamismehhanid>

Laste abivajaduse ühetaoliseks eelhindamiseks loodi eelmisel aastal STAR-i arendus, mis lihtsustab ja struktureerib senisest paremini abivajaduse tuvastamist ning aitab teha ka juhtumimenetluse algatamise otsust. Eelhindamine põhineb lapse heaolu hindamise kolmnurgal, kus peamisteks hinnatavateks aladeks on lapse arenguvajadused, vanemate suutlikkus, pere ja keskkond. Ka edasises juhtumikorralduses kasutatakse lastekaitsetöös lapse heaolu hindamiseks lapse heaolu käsiraamatut, mis võimaldab ühtsemaid aluseid abivajaduse hindamisel.

Selleks, et lastekaitseüsteemis pakutav abi integreeriks senisest tõhusamalt erinevaid valdkondi ning juhtumikorraldus muutuks enam lapse- ja perekeskseks, oleme lähiaastatel ette valmistamas mitmeid muudatusi, mis toetavad eesmärkide saavutamist nii regulatiivsete lahenduste, praktikamuudatuste kui ka IT-arenduste kaudu.

Lastekaitsevaldkonna arendamise plaanidega saab tutvuda 2023. aastal valminud lastekaitseseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu [väljatöötamiskavatsuses](#) (VTK). VTK järgselt valmis esimese etapina [lastekaitseseaduse ja teiste seaduste muutmise eelnõu](#), mis läbis hiljuti avaliku kooskõlastamise ning esitatakse Vabariigi Valitsusele aprilli lõpuks. Eelnõus reguleeritakse selgemalt lastega töötavate spetsialistide kõrgendatud kohustus teatada abivajavast lapsest ning andmevahetuse põhimõtted. Ülejäänud VTK-s toodud muudatuste osas alustame samuti sel aastal seadusemuudatuste ettevalmistamist, mis peaksid valmima 2025. aastal.

Ühtlasem sotsiaalteenuste kvaliteet ja kättesaadavus, kohustuslike kriteeriumite ja nõuete kehtestamine

Üldised minimaalsed nõuded sotsiaalteenustele kehtivad sotsiaalhoolekande seaduses alates 2016. aastast. Hooldereformi raames kehtestasime sotsiaalteenuste sisu täpsustavad nõuded [väljaspool kodu osutatavale ööpäevaringsele üldhooldusteenusele](#) ja koduteenusele (hakkab kehtima 01.01.2025).

Samas, Riigikontroll on 2023. a tehtud auditis „[Koduteenuste korraldus](#)“ toonud välja, et riigil tuleb otsida võimalusi analüüsida kohalike omavalitsuste tegevust ka kvaliteedipõhimõtete taustal, sest õigusaktides kehtestatud normidele lisaks on veelgi olulisem õiguspärase ja parima praktika kujundamine kohalikul tasandil kasutades muu hulgas selleks mitteregulatiivsed viise, näiteks teenuste põhised juhendid.

Sotsiaalteenuste kvaliteedijuhiste ja sotsiaalteenuste põhiste juhendite kaasajastamiseks on planeeritud perioodil 2023–2027 Euroopa Sotsiaalfondi vahenditest vajalik rahastus. Käesolevaks aastaks on kokku lepitud, et esmajärjekorras uuendab Sotsiaalkindlustusamet koduteenuse, väljaspool kodu osutatava üldhooldusteenuse, eluruumi tagamise teenuse, tugiisikuteenuse, isikliku abistaja teenuse ja täisealise isiku hoolduse teenuste põhised juhendid. Samuti kaasajastatakse väljaspool kodu osutatava üldhooldusteenuse ja koduteenuse kvaliteedijuhised. Teiste sotsiaalteenuste juhiste uuendamiseni jõutakse järgmisel aastal.

Samuti tuleb tõhustada sotsiaalteenuste järelevalvet. Sel aastal jätkub Sotsiaalkindlustusameti ülesannete ja rollide ülevaatamine ning järelevalve tegevuste korrastamine Sotsiaalministeeriumi haldusalas tervikuna, mis on üks prioriteetsetest tegevustest Sotsiaalministeeriumis.

Eeltoodule lisaks suunab riik sel aastal kodus elamist toetavate teenuste kättesaadavuse parandamiseks ja hoolduskoormuse leevendamiseks kohalikule tasandile kokku 33,3 mln EL struktuurifondide vahendeid.

Tugiisikute ja isiklike abistajate väärtustamine ja teise astme sugulastele võimaluse loomine tugiisikuteenuse osutamiseks

Tugiisikute ja isiklike abistajatega sõlmitava lepingu liik sõltub sellest, millised on konkreetse tugiisiku või isikliku abistaja ülesanded. Kui töösuhe oma sisult vastab töölepingu tunnustele, st töötajal tuleb täita tööülesandeid tööandja määratud kohas, ajal ja tingimustel, siis on tegemist töölepinguga, sõltumata sellest, milline pealkiri on lepingule pandud. Juhul, kui lepingut on käsitletud käsunduslepinguna, siis on seda võimalik vaidlustada Tööinspektsiooni töövaidluskomisjonis.

Tugiisikute ja isiklike abistajate puhul on oluline, et säiliks ka teatav paindlikkus, kuna sageli on see inimese jaoks kõrvaltegevus muu töö kõrvalt. Koolides ja lasteaedades tuleks hinnata, kas saab kasutada abiõpetajat või muud hariduse tugiteenust.

Seadusesse töösuhte kohustusliku vormi lisamine on väga suure mõjuga otsus, mida tuleks analüüsida teiste ametinõuete kontekstis. Käesoleval aastal on Sotsiaalministeeriumil plaanis uuesti tõstatada tugiisikute väärtustamiseks ja piisava teenusmahu tagamiseks teenuse ümberkorralduse arutelud, et üheskoos partneritega otsida võimalusi muutusteks. Muuhulgas käsitleme arutelude käigus ka teise astme sugulastele tugiisikuteenuse osutamise võimaldamist.

Riiklike suuniste andmine kohalikele omavalitsustele teenuste õiglase omaosaluse määramiseks

Hooldereform on vähendanud omavalitsuste koormust ööpäevaringset üldhooldusteenust vajavate inimeste ja nende ülalpidajate maksevõimekuse hindamisel. Seni on kohalikel omavalitsustel olnud võimalik juhinduda riigikantselei poolt 2017. aastal tellitud [analüüsist ja juhendist](#) (vt lehekülje lõpus „Analüüsi läbiviimine ning juhendmaterjali koostamine kohalikele omavalitsustele seoses ülalpidamiskohustuse tõlgendamisega pereliikme hooldamise seisukohalt“). Kuivõrd tänaseks on muutunud ööpäevaringse üldhooldusteenuse rahastamine, samuti perekonnaseadus ülalpidamise andmisel, kaalume tehtud ettepanekut ja planeerime selles suunas tegevusi 2025. aastal.

Koduteenust vahetult osutavale isikutele kvalifikatsiooninõuete kehtestamine

Teie ettepanek kehtestada koduteenust vahetult osutavale isikule kvalifikatsiooninõuded jõudis meieni ka koduteenuse sisunõuete määruuse kooskõlastamise ringilt. Kõigi jaoks on vajalikud õigusi austavad töötajad hoolekandes. Väärkohtlemisi saab ennetada nii asutuse töökultuuri, juhiste kui ka erialase hariduse kaudu. Hoolekandes on juba täna tunnetatav ja OSKA tööjõuproгноosist tulenevalt ka tulevikus tööjõupuudus. Samuti tõi hooldereform kvalifitseeritud hooldustöötajate järgi suurema nõudluse, mistõttu mõneti kammitsetud olukorrast tingituna ei ole koduteenust osutatavatele isikutele kvalifikatsiooninõudeid kehtestatud, kuid see vajab jätkuvat analüüsi tulevikus.

Enne uute kvalifikatsiooninõuete kehtestamist kavatseme korrastada hooldustöötaja kutsestandardi ja õppekavad ning toetavate tegevuste rahastamiseks on rakendumas välisvahendid (Euroopa Sotsiaalfond, Haridus- ja teadusministeeriumi VÕTI täiendkoolituse tegevuskava ja Šveitsi-Eesti koostööprogramm).

Kokkuvõtvalt oleme väga tänulikud tehtud ettepanekute eest. Vajadusel oleme valmis kirjalikke seisukohti täpsemalt selgitama omavahelisel kohtumisel.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Merlin Murumets

riigi teenuste juht sotsiaalala asekantsleri
ülesannetes

Ketri Kupper 5913 9135

Ketri.Kupper@sm.ee